

अकबर राजा भारी शहाणा,
त्याला वाटे मी तर ज्ञानी.
सांगे, भेटे ज्याला-त्याला
राजा त्याची ज्ञानकहाणी.

मजला ठाऊक इथले सारे
प्रदेश, सागर, पाऊस, वारे,
चंद्र, चांदण्या, जंगल, पर्वत,
रोज सारखे तरीही न्यारे.
शहर, तालुके, वस्ती, वाड्या,
चौक तिठे अन गल्ल्याबोळ;
महाल बैठे आणि माड्या
मशिदी-मंदिरे, पांजरपोळ.

राज्यं पाहिली, प्रजाही दिसली,
दरबारीही उजवे-डावे,
तर्क, अर्थ अन युद्धनीतीचे
ढोल, तुणतुणे, मंजुळ पावे.

नाटकातली पात्रे आणिक,
घोर तमाशे, अंध भांडणे;
माहीत मजला कसे काय ते
हातामधूनी उदी काढणे.

येथे घडते ते ते केवळ,
पातशहाला भावे जे जे.
जेथे जावे तेथे तेथे
राजाजींचा डंका वाजे.

अशा अकबरी दरबारी पण
बिरबलनामे एक अफाट.
शरीर फाटके, चण छोटीशी
बुद्धी चाले मात्र सुसाट.

या राजाचे दुखणे कसले
त्यास उमजले सारे लवकर,
'हवा साठली डोक्यामध्ये,
काढून घेणे जरूर सत्वर.'

सकाळ झाली, राजा उठला
बगिच्यातली नियमित फेरी
फिरता लागे ठेच कशाची
दिसली त्या फकिराची ढेरी.

फकीर साधा गाढ झोपला
फिकीर त्याला नव्हती काही,
घोरत होता तारस्वराला
लोंबत होती डावी बाही.

या राजाची दुनिया सारी
सैनिक, नोकर, महाल, बाग.
या इसमाची हिंमत भारी
आला मग राजाला राग.

राजा चिडला, फकिरा भिडला,
कमरेमध्ये घालून लाथ;
म्हणे, "उठ रे अक्कलकांढा
नाहीतर माझ्याशी गाठ.

महाल माझा. जमीन माझी,
प्रकाश माझा. येई खाली
हवाही माझी. पाणी माझे,
आणि माझी तुझी सावली."

फकीर उठला डोळे चोळत,
आळसावुनी हलवत डोळे.
नाक खाजवून. कपडे झटकत
कानामध्ये घालून बोटे.

बघून फकीरी बेफिकिरी ती
राजाचा मग चढला पारा;
"अजून कसे रे समजत नाही,
बगिचा माझा, माझा वारा!"
"खरेच कारे ऐसे राजा,"
फकिराने त्या खर्ज लावला,
"बागबगिचा, प्रकाश, वारा,
महाल कैसा तुझा जाहला?"

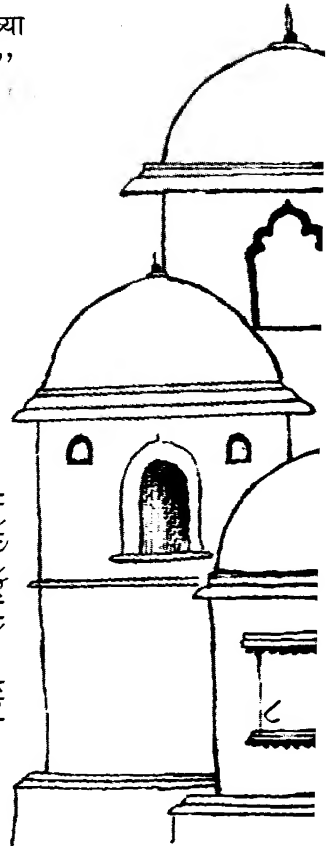
"सांगितले मी तुला एकदा
ऐक पुन्हा, ए हे रे बुद्ध;
या राज्यातील सारे माझे,
सर्व कवडसे अन् दवर्बिंदू.

फत्तेपुरीतील घरे नि वाडे
सारी झुंबरे, सारे उंबरे
एक न एक मिनार मनोरे
खिडक्या साऱ्या सारी दारे.

पलंग सुंदर गिर्दगादीचे
मजला देती जे विश्रांती;
इमले, मजले, कौले, भिंती,
रस्त्यावरली धूळ नि माती.

हेही माझे, तेही माझे
जुनेपुराणे नवे नि ताजे,
किर्ती माझी या विश्वाच्या
कानाकोन्यांमध्ये गाजे."

चित्र - सफदर हाशमी

फकिराने डोके खाजवले
करून मोठे डोळे इवले,
पोक काढुनी पाठीमध्ये
लाचारीने हात जोडले.

थांबत, बिचकत,
कचरत दचकत,
“विचारतो जर
नसेल हरकत.

तुजगावी मी आहे नवखा
प्रश्न तसा तर एकच माझा,
येऊन तुजला स्थावर येथे,
काळ लोटला किती रे राजा?”

“या इथेच मी जन्मा आलो”,
राजा वदला, “याच महाली,
रविकिरणांची प्रकाशमाया
या डोळ्यांनी प्रथम पाहिली”,
“सांग मला, रे राजा आता
एकच की, तुज जन्माआधी
कोण येथला होता मालक
कोण चालवे तुझी ही गादी?”
‘फकीर बिचारा अज्ञानी वेडा’
राजा वदला मनाशी आपुल्या.
“वडीलच माझे; कोण आणखी
राखती या किल्ल्याच्या किल्ल्या.”

“त्या आधी होते का कोणी?”
विचारतो मग फकीरबाबा;
“इस तख्तके शहेनशाह थे
म्हणजे बाबर! माझे आजोबा!”

फकीर हसला, टेकून बसला
“सर्वची जाती कैसे येथून
येथील सारे असीम वैभव
का नच नेती गाठी बांधून?

सांग मला, हे प्रियतम राजा,
इथले जर ते स्वामी असती
परतून कैसे गेले असते
जीवन वसवुनी पृथ्वीवरती?
महाल, किल्ला, बागबगिचा,
मंचक, हिरवळ असते काय?
पांथस्थाला जरा विसावा
जर वाटे त्या, दमले पाय!

महाल कोठे घेऊन बसशी
जगाचीच या कथाच ऐशी
विश्रामाच्या काही घटिका
शिर टेकाया फक्त उशी.”

होई निरुत्तर अकबर मग तो
सत्य उमजले त्रिकालबाधित,
एक न कुणीही मालक इथला
सर्वांसाठी विश्व अखंडित.

मौन पाहुनी राजाचे ते
फकीर हसला मिश्किल गाली.
डोळे मिचकून हळूच वदला,
“मी तर बिरबल, दाढी नकली.
माफ करा गुस्ताखी माझी.
परंतु आलो मी सांगाय़ा,
वेषांतर ना समजे साधे
आणि निघाले जग जिंकाय़ा.”

जग सर्वांचे

सफदर हाश्मी

रूपांतर-मैत्रेयी, संजीवनी, विनय

